

Інтелектуальна еволюція теорії сек'юритизації: від Копенгагенської школи до викликів російсько-української війни

Ярослав В. Божко 1*

¹ Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна). Аспірант кафедри політології.

* Автор-кореспондент, e-mail: yaroslawbozhkoo@gmail.com

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3041-2498/2025.7-8.14](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.7-8.14)

Авторське право

© 2025 авторів

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства – Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

Сучасна система міжнародної безпеки перебуває під тиском багатовимірних загроз – від пандемій, кібернетичних атак і кліматичних змін до масової міграції. Війна, розпочата Росією проти України, радикально змінила архітектуру глобальної безпеки, повернувши у центр уваги військово-політичний вимір та поставивши під сумнів релевантність існуючих теоретичних підходів. У цьому контексті особливої значущості набуває теорія сек'юритизації, яка спочатку розширила поняття безпеки за межі військової сфери, але нині потребує переосмислення в умовах мілітаризованої політики. Мета дослідження – здійснити комплексний аналіз інтелектуальної еволюції теорії сек'юритизації. Методи дослідження ґрунтуються на якісному концептуальному аналізі та критичному синтезі літератури з інтерпретативістським підходом. У статті представлено концептуальний аналіз наукової літератури, присвяченої теорії сек'юритизації в процесі її теоретичної еволюції, що стимулювалася академічним середовищем у різних країнах. Аналізуються основні положення теорії, розроблені Копенгагенською школою досліджень міжнародної безпеки, розглядається еволюція теорії через призму її основних критиків, зокрема з боку представників Паризької школи, яка змістила увагу з дискурсивних засобів формування політики на повсякденні бюрократичні практики управління, та з боку представників постколоніальних та феміністичних напрямів. Також у статті проаналізовано дослідження застосування положень теорії сек'юритизації до ключових глобальних викликів невійськового характеру, таких як пандемія, міграція та кіберзагрози. Додатково розглянуто адаптацію представників теорії сек'юритизації до подій війни РФ проти України. Стаття підтверджує тезу, що тематика російсько-української війни є чинником переосмислення нормативних та практичних аспектів теорії сек'юритизації, роблячи акцент на її подвійній природі як інструменту агресії та інструменту виживання одночасно.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

сек'юритизація, Копенгагенська школа, безпека, політика безпеки, Україна, російська агресія.

e-ISSN 3041-2498

Public Management and Policy

<https://www.eu-scientists.com/index.php/pmap>

The intellectual evolution of securitization theory: From the Copenhagen School to the challenges of the Russia-Ukraine war

Yaroslav Bozhko ¹ *

¹ Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine). PhD Candidate in Political Science.

* **Corresponding Author**, e-mail: yaroslavbozhkoo@gmail.com

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Research Article

DOI:

[10.70651/3041-2498/2025.7-8.14](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.7-8.14)

Copyright © 2025
by authors

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution—NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

The contemporary international security system is under pressure from multidimensional threats, ranging from pandemics, cyberattacks, and climate change to mass migration. Russia's war against Ukraine has radically reshaped the global security architecture, returning the military-political dimension to the forefront and challenging the relevance of existing theoretical frameworks. In this context, securitization theory, which initially sought to expand the notion of security beyond the military sphere, gains renewed significance but also requires rethinking in today's militarized political environment. This study aims to conduct a comprehensive analysis of the intellectual evolution of securitization theory. The research is based on qualitative conceptual analysis and critical synthesis of the academic literature, employing an interpretivist approach focused on meaning-making, conceptual evolution, and interaction of ideas in security studies. This article presents a conceptual analysis of the academic literature on securitization theory, focusing on its theoretical evolution driven by scholarly communities in various countries. It examines the core tenets of the theory as developed by the Copenhagen School of International Security Studies and explores its evolution through the lens of its main critics. This includes the Paris School, which shifted focus from discursive means of policy formation to everyday bureaucratic management practices, as well as critiques from postcolonial and feminist perspectives. The article also analyzes research applying securitization theory to key global non-military challenges, such as pandemics, migration, and cyber threats. Furthermore, the study investigates the adaptation of securitization theory by its proponents in response to Russia's war against Ukraine. The article substantiates the argument that the Russo-Ukrainian War catalyzes rethinking the normative and practical aspects of securitization theory, highlighting its dual nature as both a tool of aggression and a means of survival.

KEYWORDS

securitization, Copenhagen School, security, security policy, Ukraine, Russian aggression.

1. Вступ

Сучасне безпекове становище у світі характеризується безпрецедентною складністю та багатомірністю загроз. Людство одночасно стикається з різними типами викликів, що впливають на безпекову систему: від пандемій, що руйнують системи охорони здоров'я та економіки, і кібернетичних атак, що загрожують критичній інфраструктурі, до кліматичних змін та масової міграції. На цьому тлі війна в розпочата РФ проти України, стала подією, що кардинально змінила архітектуру міжнародної безпеки. Ця агресія не лише повернула в центр міжнародної політики класичні військово-політичні загрози державному суверенітету та територіальній цілісності, але й створила унікальний контекст для перевірки потенціалу існуючих теоретичних рамок пояснення безпекових та політичних концепцій. У цих умовах теорія сек'юритизації набуває особливої актуальності як аналітична рамка для оцінки заходів політики безпеки. Виникнувши як спроба розширити поняття безпеки за межі суто військової сфери, вона застосовувалася для аналізу безпекової складової невійськових тематик міграції, екології чи охорони здоров'я. Повернення в центр уваги саме військової безпеки держави створило ситуацію, в якій теорія, що прагнула демілітаризувати безпекові дослідження має довести свою релевантність у дедалі більш мілітаризованому контексті світової політики. Така ситуація стає можливістю для прикладної перевірки основних положень теорії, що вимагає глибокого переосмислення її аналітичних інструментів.

2. Огляд літературних джерел

Академічна дискусія навколо теорії сек'юритизації бере свій початок із засадничої праці Б. Бузана, О. Вевера та Я. де Вільде, яка формалізувала її ключові поняття, визначивши сек'юритизацію як мовленнєвий акт, що виводить проблему за межі «нормальної» політики, і запропонувала аналітичну рамку з п'яти секторів безпеки [1]. Ця концептуалізація, однак, стала можливою завдяки попередній роботі Б. Бузана, що підготувала теоретичне підґрунтя, поставивши під сумнів традиційні, вузькомілітарні уявлення про безпеку та обґрунтувавши необхідність її розширення [2]. Центральна ідея перформативності слова «безпека», що не лише описує, а й конструє соціальну реальність, згодом була переосмислена та розвинута в пізніших теоретичних ревізіях, зокрема праці Т. Бальзака [3]. Майже одразу після свого становлення ця конструктивістська парадигма почала зазнавати критики, що стимулювало її подальший розвиток у кількох напрямках. По-перше, виникла альтернативна оптика, що змістила фокус з держави на транснаціональні фактори та бюрократичні практики, як це показано у аналізі Д. Біго [4]. Водночас самі засновники теорії, зокрема О. Вевер, намагалися окреслити межі власної концепції, критикуючи надто розмиті поняття індивідуальної та глобальної безпеки як недієві [5]. Цю лінію критики, зосереджену на практиках, а не на дискурсі, поглибив Дж. Гюйсманс, який проаналізував, як акт сек'юритизації пов'язаний із логікою надзвичайного стану та втілюється через рутинні адміністративні процедури [6].

Незважаючи на критику, класична модель продовжувала розвиватися, адаптуючись до нових об'єктів аналізу, як продемонстрували Д. Сперлінг та М. Веббер на прикладі колективної сек'юритизації в рамках НАТО [7]. З розгортанням нових безпекових дискусій паралельно посилювалася і альтернативна «Паризька школа»: Д. Біго у своїх працях детально розкрив механізми «урядування неспокою» у сфері міграції та проаналізував стирання межі між внутрішньою та зовнішньою безпекою [8], [9]. Цей напрям досліджень отримав свій розвиток у монографії Дж. Гюйсманса, де «політика страху» щодо міграції в ЄС була представлена як комплексний феномен, що формується саме управлінськими практиками, а не лише політичними деклараціями [10]. Подальша академічна дискусія виходила за межі дебатів двох шкіл та активно інтегрувала нові підходи, з позицій яких критикувалася сама теорія. Л. Гансен з феміністичних позицій вказала на методологічну сліпоту теорії щодо гендерних загроз, ввівши поняття «безпека як мовчання» [11], а С. Берtrand в руслі постколоніальної критики поставила під сумнів універсальність теорії загалом [12]. На тлі цих розбіжностей з'явилися й перші спроби теоретичного синтезу, зокрема, Ф. Бурбо закликав не абсолютизувати протиріччя між двома основними школами [13].

3. Постановка завдання

Метою даного дослідження є комплексний аналіз інтелектуальної еволюції теорії сек'юритизації. Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання: 1) простежити генезу теорії від її конструктивістських основ у працях Копенгагенської школи до подальшого розгалуження на різні школи та напрями; 2) систематизувати ключові критичні зауваження з боку Паризької школи, феміністичних та постколоніальних дослідників, які ставлять під сумнів її універсальність та методологію; 3) оцінити аналітичну спроможність теорії для пояснення динаміки сучасних безпекових процесів на прикладі російсько-української війни; 4) окреслити перспективи її подальшого розвитку в умовах потреб академічного середовища реагувати на виклики нової безпекової реальності.

4. Методи та матеріали

Дане дослідження ґрунтується на методології якісного концептуального аналізу та критичного синтезу наявної академічної літератури з теорії сек'юритизації. Методологічний підхід є інтерпретативістським, оскільки він зосереджений на аналізі конструювання значень, еволюції концепцій та взаємодії ідей у науковому полі досліджень безпеки.

5. Результати та обговорення

Теоретичні основи концепції сек'юритизації були закладені групою дослідників, що тісно пов'язана з Копенгагенським інститутом досліджень миру, і отримала назву Копенгагенської школи досліджень безпеки [1, с. 239]. Концептуальні витoki школи можна простежити до праці Б. Бузана «Люди, держави та страх» 1983 року, в якій автор акцентував на необхідності розширити уявлення про характер явища безпеки, виходячи за межі домінуючого класичного підходу та критикуючи застарілий спосіб її концептуалізації, сконцентрований на діяльності військових акторів. Згідно з твердженням Б. Бузана, завданням праці він бачив не формування більш сучасного уявлення про безпеку, а саме спробу вперше повноцінно встановити концепт безпеки, який ніколи не функціонував доти належним чином [2, с. 2]. Теорія сек'юритизації найбільш цілісно була розкрита у пізнішій праці Б. Бузана, О. Вевера та Я. де Вільде «Безпека: нова рамка для аналізу» 1997 року, у якій вони описували поняття сек'юритизації в політиці наступним чином: «коли актор сек'юритизації використовує риторичну екзистенційну загрозу і тим самим вилучає проблему з того, що за цих умов є «нормальною» політикою, ми маємо випадок сек'юритизації» [1, с. 24]. Ця праця стала засадничою для подальших досліджень безпеки, заснованих на підходах Копенгагенської школи, закладаючи основу для дискусії між представниками класичного підходу до безпеки (що описував безпеку саме як онтологічну реальність або певне становище) і прихильниками концептуального розширення меж поняття та трансформації підходів до безпеки. У рамках своєї колективної монографії Б. Бузан, О. Вевер та Я. де Вільде розглядають безпеку через 5 основних середовищ її функціонування: військовий сектор, сектор навколишнього середовища, економічний сектор, соціетальний сектор та політичний. У описаній авторами оптиці, поділ між даними секторами існує передусім в уявленнях у теоретиків та політиків, однак фактичним засобом їх інтеграції між собою виступає безпека як така [1, с. 168]. Окрім інтегруючого аспекту, слово «безпека» згідно з представниками Копенгагенської школи має властивість перформативного, тобто не лише описує світ, а і прямо впливає на соціальну реальність [3, с. 495]. Даний підхід до поняття безпеки безпосередньо демонструє належність академічного середовища Копенгагенської школи до конструктивістського напрямку в політичній науці, водночас у своєму розвитку самі положення теорії будуть зазнавати спроб ревізії з позицій інших напрямів. При цьому, трансформація уявлень про безпеку, ініційована представниками теорії розвинулася у бік критики поняття національної безпеки, акценті на його концептуальному розмиванні внаслідок впливу зовнішніх та наднаціональних акторів. Так, Д. Біго зазначає: «групи, відповідальні за національну безпеку, тепер є транснаціональними групами експертів, як державних, так і приватних, «бюрократами» як з питань безпеки, так і з питань даних, і підкоряються як своїм національним політикам, так і своїм транснаціональним зобов'язанням» [4, с. 35]. У своїй праці «Сек'юритизація та десек'юритизація» 1995 року О. Вевер критикував також і поняття індивідуальної та глобальної

безпеки за їх нечіткість, акцентуючи на тому, що вони не апелюють до цілісних уявлень про безпеку як таку, а отже не можуть бути дієвими [5, с. 48]. Питання про рівні формування уявлень щодо загроз мало визначальний вплив на дискусію про механіку сек'юритизації як політичного процесу, хоча і залишало національному шаблону політики чільне місце, нівелюючи при цьому виняткове значення концепту «національна безпека» і замінюючи його безпекою в широкому сенсі. Дослідник сек'юритизації Дж. Гюйсманс підкреслює роль мовленнєвого акту та описує безпеку як феномен, що конструюється через політичний дискурс. Він акцентує на взаємозв'язку мовленнєвого акту сек'юритизації із порушенням раніше прийнятих правил гри, що зближує таку риторичку із поняттям надзвичайного стану [6, с. 375]. У своєму дослідженні він вказує, зокрема, на випадки терористичних актів з розсилкою поштових листів із вибухівкою, які є зразком взаємопроникнення повсякденного життя і надзвичайних подій, з якими оперує безпекова система. Це дозволило йому на окремому прикладі повноцінно описати структуру акту сек'юритизації, який являв собою зміну підходу в обробці поштових листів, ініційовану через офіційні документи британською контррозвідкою MI5 [6, с. 376]. Поширення глобального тероризму заклало, таким чином, доволі відчутне практичне підтвердження правоті теоретиків сек'юритизації, що виступали за розширення підходів до поняття безпеки за межі класичної військово-політичної сфери.

Нині феномен сек'юритизації вийшов далеко за межі суто теорій Копенгагенської школи з її базовими фокусами навколо дискурсивних засобів конструювання уявлень про безпеку. Сек'юритизаційна тематика увійшла в широкий академічний простір і отримала як суттєве розширення та поглиблення оптики досліджень через застосування її рамки до вузьких кейсів політичного життя різних країн, так і критику через свою сфокусованість на євроцентричних уявленнях про безпеку, нехтування гендерними та постколоніальними аспектами у дослідженнях. Наукова спільнота, що займається теорією сек'юритизації, фактично поділяється на три великі групи: засновники та розробники (передусім Копенгагенська школа та її послідовники, що дотримуються її традиційного русла у своїх дослідженнях), критичний напрямок (що включає в себе представників феміністичних та постколоніальних напрямків у академічному середовищі) та прикладні й нормативні теоретики, що концентруються на аспектах застосування сек'юритизаційних практик у вузьких сферах, окремих аспектах політики, державах, або регіонах. Перша група дослідників, започаткована Копенгагенською школою, сформулювала засадничі основи теорії сек'юритизації, передусім концентруючись на мовленнєвих актах та їхній перформативній силі [1], [2]. До цього ж напрямку можна віднести авторів, які розширюють класичну модель, не відкидаючи її основ, або ж не поширюючи її за межі предметного поля класичних безпекових досліджень. Серед таких авторів варто назвати Дж. Сперлінга та М. Веббера, які у праці «НАТО та українська криза: колективна сек'юритизація» уточнили концепцію, застосувавши її до міжнародних безпекових альянсів [7, с. 19]. Згідно із їхньою позицією, НАТО є не групою сек'юритизуючих акторів, а єдиним сек'юритизуючим актором, який впливає на включені до Альянсу держави як на свою аудиторію. При цьому, у якості доказу вони наводять єдині практики та норми, що впроваджувалися НАТО, а також, що ще більш важливо для теоретиків сек'юритизації, спільну стратегічну мову, якою послуговується Альянс. Водночас, дослідження Дж. Сперлінга та М. Веббера не є суттєвим звуженням рамок оптики традиційних уявлень про об'єкти безпекової політики, і відноситься радше до основної лінії теоретиків сек'юритизації, ніж до більш локальних дослідників, віднесених до третьої групи. Для основної академічної лінії у дослідженнях Копенгагенської школи властива першочергова увага саме до мовних та комунікаційних засобів формування політики, у той час як безпосередньо управлінські практики знаходяться на периферії їх наукового інтересу.

Друга група досліджень об'єднує критиків, які ставлять під сумнів центральні положення Копенгагенської школи. Найбільш впливовою є Паризька школа сек'юритизації, ключовими представниками якої є Д. Біго та Дж. Гюйсманс, що критикують властиву Копенгагенській школі концентрацію навколо дискурсивних шляхів формування безпеки, з властивим обом дослідникам високим рівнем уваги до проблем міграції в ЄС як сек'юритизованої теми. Д. Біго у праці «Безпека та імміграція: до критики урядування неспокою» описував сек'юритизацію як результат бюрократичних практик, які забезпечують повсякденне функціонування влади, а не прямий результат політичної дискусії [8, с. 68]. З його позицій, не сам по собі дискурс про небезпечність мігрантів є головним джерелом сек'юритизування мігрантів, а безпосередні

управлінські практики державних відомств, які застосовують дискрецію на власний розсуд, обмежуючи права мігрантів [8, с. 65]. Д. Біго вказує на те, що заходи внутрішньої безпеки розривають можливість розрізнення між національною безпекою (як зовнішньою силою, сконцентрованою на державі) і соціетальною безпекою (як безпекою ідентичності громадян) [9, с. 173], при цьому сам автор залишається критичним опонентом концепту національної безпеки загалом, розглядаючи її у якості засобу легітимації практик, що становлять загрозу для демократичного ладу. Цим самим поняття безпеки у працях Д. Біго тісно пов'язане із критикою сформованого управлінського порядку в країнах Заходу, що застосовує непропорційні обмеження щодо індивідів та окремих груп населення. Продовжуючи лінію Д. Біго Дж. Гюйсманс у монографії 2006 року «Політика незахищеності: страх, міграція та притулок в ЄС» під редакцією одного з фундаторів Копенгагенської школи Б. Бузана описує практику формування ставлення до мігрантів до загрози безпеці, підкреслюючи роль політичних дискусій та управлінських практик у цьому процесі [10, с. 45]. Позиція Паризької школи першочергово сконцентрована на забезпеченні автономії індивідів, збереженні їх ідентичностей та спільнот, ніж на державному рівні безпеки, що тяжіє до гомогенізації політичного простору. У свою чергу, це робить її підходи більш самобутнім і цікавим феноменом, але суттєво віддаляє від політичної практики у існуючих обставинах.

До групи критичних належать також і феміністичні та постколоніальні підходи поза Паризькою школою сек'юритизації, що почали розвиватися із 1990-х років. У статті 2000 року дослідниці Л. Гансен «Мовчазна дилема безпеки Русалоньки та відсутність гендеру в Копенгагенській школі» Копенгагенська школа критикується як методологічно обмежена щодо гендерних питань, адже її уявлення про природу безпеки не враховують феміністичні контексти. Зокрема, Л. Гансен ввела поняття «безпека як мовчання», описуючи ситуації, коли певні загрози (наприклад, домашнє насильство) не можуть бути описані у якості безпекової проблеми, оскільки сам акт їх артикуляції може посилити небезпеку для жертви [11, с. 287]. Постколоніальна критика, представлена, зокрема, С. Берtrand, ставить під сумнів універсальність та європоцентризм теорії, вказуючи на її концентрацію на привілейованих щаблях формування політичних дискурсів. У своїй праці «Чи може підлеглий сек'юритизувати?» С. Берtrand доводить, що маргіналізовані групи стикаються з механізмами замовчування, через які їхній голос структурно виключений з центральної дискусії, представленої ним у якості гегемонічного дискурсу безпеки, що робить теорію інструментом опису домінування, а не засобом розширення прав [12]. Цим самим, для критичних підходів до сек'юритизації властива вкорінена опозиція до поняття безпеки як і у його класичному (мілітаризованому) варіанті, так і до розширених підходів Копенгагенської школи, продиктована в тому числі нормативними та методологічними засадами самих авторів. І Паризька школа, і постколоніальні та феміністичні дослідники не роблять акценту на державному рівні безпеки, який є домінуючим центром уваги для представників основної лінії теорії сек'юритизації. Водночас, наявність широкого кола критиків теорії та спроб трансформувати її генеральну дискусію робить сам концепт сек'юритизації більш адаптивним до розвитку окремих аспектів дослідження безпеки.

Третя група досліджень об'єднує авторів, які застосовують теорію до конкретних випадків, таких як війна РФ проти України, пандемія COVID-19, масова міграція, кіберзагрози та кліматичні загрози або ж намагаються опрацювати її нормативні аспекти. Канадський дослідник Ф. Бурбо у праці «Сек'юритизація міграції» 2011 року застерігає від надмірного розмежування і жорсткого протиставлення положень Копенгагенської та Паризької шкіл, вказуючи на той факт, що невідомо наскільки вони є взаємовиключними взагалі [13, с. 7–8]. Дане зауваження слід брати до уваги, особливо зважаючи на те, що обидві школи є різними за фокусами уваги (державний рівень проти індивідуального) і за внутрішньою політичною логікою (Ф. Бурбо оперує поняттями «логіка тривоги» щодо поглядів Паризької школи та «логіка виключення» щодо Копенгагенської школи). Тим самим потенційно ймовірним залишається формування синтезуючого підходу, що зміг би подолати сформовані протиріччя між двома школами, конструюючи інтегроване прочитання теорії та збалансовуючи державний та соціетальний рівні безпеки. Окремої уваги заслуговує також підхід Л. Гансен та Г. Ніссенбаум, які у статті «Цифрова катастрофа, кібербезпека та Копенгагенська школа» (2009) намагаючись збалансувати безпеку і демократичний контроль проводять адаптацію положень теорії сек'юритизації до реалій кібервійни, питань кібербезпеки і захисту критичної інфраструктури [14]. Центральну позицію займає опис практик посилення контролю за кіберсередовищем через

конструювання сек'юритизованого дискурсу навколо нього та легітимацію делегування повноважень вузькому колу фахівців, що виводить кібербезпеку з-під впливу суспільства як таку [14, с. 1157–1158]. Важливим предметним розширенням теорії стали дослідження сек'юритизаційних підходів до формування політики у сфері охорони здоров'я, яким дала новий поштовх глобальна пандемія. К. Каунерт та С. Леонард дослідили роль ВООЗ як джерела формування політичних рішень, пов'язаних із викликами безпеці під час пандемії COVID-19, описуючи роль міжнародних організацій у якості акторів політики сек'юритизації громадського здоров'я, що ініціювали позиціонування пандемії у якості глобальної екзистенційної загрози людству [15].

Дискусія щодо спроможності нормативно оцінити сек'юритизаційні практики завжди залишалася поза увагою класичної лінії Копенгагенської школи та її послідовників, однак набула додаткового розвитку насамперед завдяки праці Р. Флойд «Моральність безпеки: теорія справедливої сек'юритизації» [16]. Р. Флойд розробила критерії для дослідження моральної виправданості сек'юритизаційних заходів, спираючись на теорію справедливої війни, що у свою чергу пов'язує даний підхід із реалізмом у міжнародних відносинах. Її теорія, яку вона назвала JST (Just securitisation Theory) акцентує на чіткій наявності об'єктивної екзистенційної загрози, правильного наміру сек'юритизуючого актора та пропорційного застосування як необхідних передумов застосування безпекових заходів, що є значним відходом від уявлень основних представників Копенгагенської школи [16, с. 286]. Однак, відсилки до об'єктивно існуючої загрози як до необхідного чинника справедливості застосованих заходів дещо підривають саму аналітичну рамку класичного виміру теорії сек'юритизації, адже фокус на конструктивістських підходах позбавляв теорію спроможності встановлення чіткої різниці між загрозами безпеці штучного характеру, які є предметом політичних маніпуляцій, і безпосередньо онтологічними загрозами, що мають прямий вплив на політичну систему. Разом з тим, позиція дослідників, що працюватимуть у подальшому з тематикою нормативності сек'юритизації є одним із вирішальних чинників, що зумовлюватиме подальший розвиток теорії у майбутньому.

Важливою тенденцією досліджень в руслі третьої групи є також праці, присвячені війні РФ проти України та більш широкому контексту російсько-українського протистояння в цілому. Важливим поштовхом до початку формування цієї тенденції стали академічні праці, що були реакцією на окупацію Криму РФ у 2014 році. Внаслідок цих подій РФ суттєво трансформувала свою безпекову модель, перейшовши фактично до становища держави постійного надзвичайного стану та провівши усі необхідні супутні законодавчі зміни всередині країни. Стаття Дж. Пірса та А. Ющенко 2018 року «Захист Росії, сек'юритизація майбутнього: як минуле формувало політичний дискурс Росії щодо Криму» опирається на базові засади Копенгагенської школи, завдяки чому автори застосовують положення теорії до заходів РФ із окупації Криму та пов'язаних із цим політичних рішень, які використовувалися російською владою як засіб конструювання уявлень про безпекову загрозу з боку України [17]. Е. Нотт у статті 2023 року «Сек'юритизовані «Інші» російського націоналізму в Україні та Росії» аналізує, як російський націоналізм формулює упередження щодо українців та кримських татар як джерело загрози безпеці, що в подальшому стає засобом легітимізації репресивної політики РФ щодо цих націй [18]. При цьому у статті дослідниця свідомо критикує позицію західних акторів, що можуть прислухатися до позицій РФ, підтримуючи лінію російського уряду щодо оцінки Росії у якості жертви, а не агресора. Ця точка зору підтверджує особливу потребу у розвитку нормативної складової теорії, що буде надалі супроводжувати дослідження сек'юритизації, адже класичні положення Копенгагенської школи, як і критична ревізія її підходів представниками Паризької школи не є спроможними у повній мірі відповісти на питання щодо міри доцільності і виправданості сек'юритизаційних практик як таких.

Російська зброяна агресія проти України стала причиною впровадження надзвичайних заходів державної політики та введення воєнного стану в Україні, що надалі супроводжувалося реалізацією низки сек'юритизаційних рішень у внутрішньополітичному житті України. У відповідь на російську агресію Україна розгорнула заходи контр-сек'юритизації, концепцію якої розвивають такі автори, як Ю. Курнишова [19] та А. Луповічі [20]. Українська дослідниця Ю. Курнишова ініціювала розширення теорії сек'юритизації, спираючись на події війни РФ проти України у якості основи для аналізу. Розширення, ініційоване дослідницею включає поняття первинної самосек'юритизації, вторинної сек'юритизації та контр-сек'юритизації, які динамічно описують конфлікт між двома державами [19, с. 1]. На відміну від базових теоретичних положень

теорії сек'юритизації, така аналітична конструкція дає змогу у термінах теорії описувати політичні реалії, що сформувалися внаслідок війни між державою-агресором та державою, що зазнала агресії, проводячи чітке розмежування між ними в тому числі і з опорою на специфіку їхніх заходів сек'юритизації. Розвиток безпекового середовища та трансформація державної політики України, зумовлена загрозами безпеці потребує суттєвого розвитку теоретичної бази, на яку будуть спиратися ці заходи у майбутньому. В цьому аспекті теорія сек'юритизації відіграє особливу роль, а її базові положення, впроваджені у західний науковий простір будуть прямо впливати і на зовнішні спроби оцінки явищ, з якими буде стикатися Україна на цьому шляху. Війна РФ проти України формує обставини для суттєвого розширення та трансформації і у самій теорії сек'юритизації та створює велику фактологічну базу для дослідників, що формують уточнення теорії, не відкидаючи її засадничих основ. У свою чергу, це формує і можливість для розробки більш повноцінної нормативної складової процесів сек'юритизації, яка здатна окреслити не лише ризикові наслідки процесів конструювання уявлень про загрозу, але і сформулювати адекватні критерії та шляхи реалізації сек'юритизаційних заходів, коли вони дійсно є виправданими. Тим самим, осмислення у світовому академічному просторі саме українського досвіду сек'юритизації здатне сформувати більш ефективний та сучасний підхід до самого явища безпеки, додатково реабілітуючи дане поняття та впливаючи на формування цілісної концепції реалізації сек'юритизаційних практик, що не будуть суперечити нормам демократичного розвитку суспільства. Водночас, дослідники сек'юритизації саме у зв'язку з війною РФ проти України все більше спрямовують увагу саме на класичне поле формування уявлень про безпеку, пов'язаних з війною, тобто середовище ключових державних органів та безпекових інституцій. Цим аспектом підважується також тенденція до фокусу навколо безпекових практик у повсякденному житті, на яку опираються дослідники Паризької школи, що критикують базову теорію. У свою чергу для академічного середовища це формує запит на пошук предметних меж досліджень політики безпеки, який парадоксальним чином став наслідком бажання дослідників Копенгагенської школи розширити домінуючі уявлення про безпеку.

6. Висновки

Аналіз інтелектуальної еволюції теорії сек'юритизації показує, що вона розвинулася від відносно вузької конструктивістської концепції, зосередженої на мовленнєвих актах, до широкого та внутрішньо суперечливого поля досліджень, що охоплює різні підходи та рівні аналізу. Було встановлено, що, зародившись як альтернатива класичним підходам, теорія змістила фокус з безпеки як об'єктивного стану на безпеку як результат перформативного мовленнєвого акту, що конструює загрози. Ця засаднича ідея згодом стала об'єктом системної критики. З одного боку, її дискурсивна спрямованість була оскаржена на користь аналізу повсякденних бюрократичних практик як основного механізму сек'юритизації. З іншого боку, універсальність теорії була поставлена під сумнів через її європоцентризм та нечутливість до гендерних і постколоніальних контекстів, що виявило нездатність початкової моделі враховувати досвід та загрози для маргіналізованих спільнот.

Дії Російської Федерації, яка активно використовувала риторику екзистенційної загрози для легітимації агресії, стали наочним підтвердженням правоти представників Копенгагенської школи щодо потужної перформативної сили дискурсу у конструюванні політичної реальності. Водночас реальна загроза існуванню держави повернула в центр уваги виживання держави як ключовий об'єкт безпеки. Це призвело до ренесансу державоцентричного підходу, тимчасово відсунувши на другий план соціетальні та індивідуальні рівні аналізу, на яких наполягали представники критичних напрямів. Наявність очевидного агресора та жертви гостро актуалізувала нормативний вимір теорії. Виникла нагальна потреба в інструментах, що дозволяють розрізняти легітимну оборонну сек'юритизацію, яку проводить Україна, та інструментальну, маніпулятивну й агресивну сек'юритизацію, до якої вдається РФ. Це надає нового імпульсу розвитку нормативних підходів, які раніше перебували на периферії досліджень.

Таким чином, майбутнє теорії полягатиме у пошуку синтезуючого підходу, який зможе інтегрувати аналіз дискурсу, управлінських практик та нормативних критеріїв в єдину аналітичну рамку. Український досвід контр-сек'юритизації може стати емпіричною основою

для розробки більш повноцінної концепції «демократичної сек'юритизації» – процесу, який, хоч і передбачає застосування надзвичайних заходів, залишається підзвітним суспільству та спрямованим на захист, а не руйнування демократичних цінностей. Зрештою, прагнення засновників теорії розширити поняття безпеки призвело до ситуації в якій дослідники змушені переосмислювати межі цього поняття, щоб воно не втратило свою аналітичну гостроту та пояснювальну силу. Аналіз російсько-української війни може стати основою для великого теоретичного синтезу, здатного подолати існуючі розколи в дослідженнях політики безпеки та адаптувати теорію до викликів XXI століття.

References

1. Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers. https://books.google.com.ua/books/about/Security.html?id=j4BGr-Elsp8C&redir_esc=y
2. Buzan, B. (1983). *People, states and fear: The national security problem in international relations*. University of North Carolina Press. <https://archive.org/details/peoplestatesfear0000buza>
3. Balzacq, T., Léonard, S., & Ruzicka, J. (2016). 'Securitization' revisited: Theory and cases. *International Relations*, 30(4), 494–531. <https://doi.org/10.1177/0047117815596590>
4. Bigo, D. (2019). Beyond national security, the emergence of a digital reason of state(s) led by transnational guilds of sensitive information: The case of the Five Eyes Plus network. In B. Wagner, M. Kettemann, & K. Vieth (Eds.), *Research Handbook on Human Rights and Digital Technology* (pp. 33–52). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781785367724.00009>
5. Wæver, O. (1995). Securitization and desecuritization. In R. D. Lipschutz (Ed.), *On security* (pp. 46–87). Columbia University Press. <https://researchprofiles.ku.dk/en/publications/securitization-and-desecuritization>
6. Huysmans, J. (2011). What's in an act? On security speech acts and little security nothings. *Security Dialogue*, 42(4–5), 371–383. <http://dx.doi.org/doi:10.1177/0967010611418713>
7. Webber, M., & Sperling, J. (2017). NATO and the Ukraine Crisis: Collective Securitisation. *European Journal of International Security*, 2(1), 19–46. <https://doi.org/10.1017/eis.2016.17>
8. Bigo, D. (2002). Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease. *Alternatives: Global, Local, Political*, 27(1_suppl), 63–92. <https://doi.org/10.1177/03043754020270s105>
9. Bigo, D. (2001). When Two Become One: Internal and External Securitisations in Europe. In M. Kelstrup, & M. Williams (Eds.), *International Relations Theory and The Politics of European Integration. Power, Security and Community* (pp. 171–204). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203187807>
10. Huysmans, J. (2006). *The politics of insecurity: Fear, migration and asylum in the EU*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203008690>
11. Hansen, L. (2000). The Little Mermaid's silent security dilemma and the absence of gender in the Copenhagen School. *Millennium: Journal of International Studies*, 29(2), 285–306. <https://doi.org/10.1177/03058298000290020501>
12. Bertrand, S. (2018). Can the subaltern securitize? Postcolonial perspectives on securitization theory and its critics. *European Journal of International Security*, 3(3), 348–369. <https://doi.org/10.1017/eis.2018.3>
13. Bourbeau, P. (2011). *The securitization of migration: A study of movement and order*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203829349>
14. Hansen, L., & Nissenbaum, H. (2009). Digital Disaster, Cyber Security, and the Copenhagen School. *International Studies Quarterly*, 53(4), 1155–1175. <http://www.jstor.org/stable/27735139>
15. Kaunert, C., Leonard, S., & Wertman, O. (2022). Securitization of COVID-19 as a security norm: WHO norm entrepreneurs and the cascade to member states. *Social Sciences*, 11(7), 266. <https://doi.org/10.3390/socsci11070266>
16. Floyd, R. (2019). *The morality of security: A theory of just securitization*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108667814>
17. Pearce, J. C., & Yuchshenko, A. (2018). Defending Russia, securitising the future: How the past shaped Russia's political discourse regarding Crimea. *Europolity – Continuity and Change in European Governance*, 12(1), 85–106. https://europolity.eu/wp-content/uploads/2018/06/VOL-12-NO1_Pearce_Europolity_12_1_2018.pdf
18. Knott, E. (2023). The securitised 'others' of Russian nationalism in Ukraine and Russia. *LSE Public Policy Review*, 3(1), 1–10. <http://doi.org/10.31389/lseppr.80>
19. Kurnyshova, Y. (2024). Securitisation and its extensions: a framework for analysis of Russia's war on Ukraine. *European Security*, 33(4), 576–593. <https://doi.org/10.1080/09662839.2024.2366864>
20. Lupovici, A. (2024). Securitization, deterrence, and extended deterrence by denial: The war in Ukraine. *Foreign Policy Analysis*, 20(1), orae031. <https://doi.org/10.1093/fpa/orae031>